

քող երկայն . 'ի միում՝ ձեռին զուսեր զոհին կալեալ , և 'ի միսումն անդ ըզխառնարանն արիւնալից : Եւս շուրջ պատեալ ունէր զեղկեղի թագաւորն , յորոյ ճառագայթիցն շնային աշկունք կուսին . այլ յետ սակաւուց շիջանէր :

Եւ յորժամ այն աղջամուղջ ծածկեայ յաչացն զղէմն հօրն , և 'ի խորհրդաւոր խաւարէ հնչեաց բարբառս յետին . « Եղովկ եղուկ , օղջամբ մընա՛ դուստր իմ , , իսկոյն ցոլացաւ և արեգակն : Օ՜հհի հարեալ մերձենայ Լնտիգոնէ , այլ զգենեալն միայն գտանէ զգառնն , և ոչ ինչ այլ . չգոյր ինչ 'ի նշխարաց Եդիպոսի : Լսպէս ահա անհետացաւ յերկրէ որդին Լայոսի . շանթակէ՛ղ արդեօք ծախեցաւ , արդեօք յանդունդս ընկլուզաւ , եթէ կենդանոյն վերացաւ յԱլիմպոս . խորհուրդք են զոր ծածկեցին 'ի մահացուաց դիւր :

Լնուագուծ դուստրն Եդիպոսի մնաց մենաւոր , մերթ հիանայր և մերթ վշտանայր . զերիս աւուրս խնդրեաց յայսկոյս և յայն զմարմին հօրն առ ձօնել նմա զշուք դիահանուծեան : 'Վեռ ևս բոցավառ ծխէին կաղնիքն . և ինքն զարհուրագին անցանէր ընդ վայրս սրբեալս 'ի դատաստանաց աստուածոց : Հուսկ յետոյ վաստակաբեկ լեալ գնաց ապաստան անկանել յաղքատին հիւղ հովուի ուրումն ծերոյ , ակն կալեալ պատեհ ժամու ընուլ զվերջին կամս հօրն և երթալ յարքունիս Թեպեոսի :

ՊԱԼԼԱՆՇ

ԹԱՐԳՄ . ՍՐԱՊՈՒՆ ԹՂԼԵԱՆ

ԱՂ . ՌԻՄԻ . ՎԱՐԺ .

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բիգա :

Եւ ինչին Խալիոյ մէջ՝ իր նախնի հաւարակապետութեամբ ու շէնքերովը անուանի Բիգա քաղաքը՝ ատեն մը Եւտրոքիոյ տասուերկու ծաղկեալ քաղաքաց մէկն էր : Եւտրոքն կ'աւանդէ թէ

աս քաղաքս հիմնեցին Տրոյիոյ պատեւազմէն ետ դարձող Եւրոք : Եւտեն անցնելէն ետքը Հուլմայեցոյ իշխանութեան տակն իյնելով , Եւրիանոս ու Լնտոնինոս տաճարներով , թէատրոններով և յաղթական կամարներով զարդարեցին քաղաքը : Եւրոք Հուլմայեցոյ տէրութիւնը կործանեցաւ , ինչպէս նոյն մեծատարած իշխանութեան այլ և այլ գաւառները՝ ասանկ ալ Բիգա բարբարոսաց ձեռքն անցաւ , Բիգատոսի Ե դարուն . իրենցմէ վերջն ալ Լնտոպարտացոյ :

Եւայն ժամանակ անցնելէն վերջը աղգուծեան ոգին բոլոր Խալիոյ թերակղզոյն մէջ վառուելով՝ Բիգացիք ալ ոտք ելան , և օտարաց իշխանութիւն լուծը թօթափելով՝ մասնաւոր հասարակապետութիւն կանգնեցին . որով Սենետիկ և Լմալֆի քաղաքաց նախանձորքք երևնալով՝ Խալիոյ պատմութեանց մէջ նշանաւոր եղան իրենց գործքերովը : Բիգատոսի 1000 թուականին՝ Բիգայի հասարակապետութիւնը հարուստ , մեծարոյ և տիեզերակալ էր : Եւրակինոպք՝ չկրնալով անոր նաւական զօրութեանը դէմ դնել , ստիպուեցան Խալիայէն քաշուիլ : Եւս դէպքէն քիչ ատեն ետքը՝ Բիգացիք Եւտրոքիա կղզոյն տիրեցին , և 1029^ն Եւրթագինէ իրենց անձնատուր եղաւ , ու տեղոյն թագաւորը գերի : Եւեթի մեծամեծ գործոց ձեռք զարկին երբոր խաչակիրք Եւրեթը սկսան արշաւել . որով լիբէական ափանց վրայ այլ և այլ հարկաւոր տեղեր գրաւեցին , և շատ դէպքերու մէջ տեղացոյց ամբարտաւանութիւնը նուաճեցին : Եւրթագինն ու Եւրթեան կղզիք ալ իրենց իշխանութիւնը ճանցան : Եւ աճառք ումէն կողմանէ Բիգայի նաւահանգստին մէջ կը թափէին . այն նաւահանգստին՝ որուն այսօրուան օրս հագիւ թէ հետքը կըրնաս նշմարել : Եւրթերկրական ծովուն մէջ՝ իտալական առաջին շահաւաճառն էր Բիգա . ինչուան Բիգացիիոյ ոսկին առատաբար իր գանձարանին մէջ կը լեցուէր . ուստի երբոր Փրեդերիկոս

Բիզանյի Գերեզմանոցը .

Պարպարոսա կայսրը Խալկոն Թերա-
կղզին ինջաւ , իբրեւ Թաքանայի առա-
ջին քաղաք մեծարեց զինքը , ու այլ և
այլ աղատութիւններ շնորհեց :

Սակայն Բիզանյի մօտերը օր օրուան
վրայ կը մեծնար Ղենովա քաղաքը . ու
երկու դրացի ժողովրդոց անմիաբանու-
թեանը առիթ կ'ըլլար վաճառականու-
թիւնը : Եւս երկպառակութիւնք մեծ-
նալով , ստիպուեցան իրարու դէմ սուր
քաշել , ու Բիզանյի նաւական զօրու-
թիւնը չկրցաւ Ղենովացոց դէմ դնել ,
ու պատերազմաց հետ իր մեծութիւնն
ալ կորսնցուց : Եւ որովհետեւ տկար
ժողովրդոց գրեթէ յատուկ է նաեւ ի-
րենց մէջ անմիաբան ըլլալ , Բիզանյի
ալ փոխանակ ամէն ուժերնին օտարաց
դէմ բանեցընելու , սկսան իրարու հետ
երկպառակիլ , ու մերթ բռնաւորաց և
մերթ մատնչաց ձեռք իյնելով , վերջա-
պէս հայրենեաց անարժան երկու եղ-
բարք , Յակոբոս և Վերարդոս Բալ-

պիանի՝ Սիլանու Յովհաննէս Սալէանց
ցոյ Սիւքոնթի դքսին ծախեցին Բի-
զանյի հասարակապետութիւնն և երկի-
րը (1399) :

Բայց Փլորենտացիք աչուրնին Բի-
զանյի վրայ տնկած էին , ու Ղինոյ Վար-
բոնի սոսկալի պաշարմամբ նեղի մէջ
ձգեց քաղաքը . և թէպէտ Բիզանյի
ամէն ուժովնին դէմ կեցան , սակայն
չկրնալով ինչուան վերջը դիմանալ ,
հարկ եղաւ որ անձնատուր ըլլան : Սե-
տիլեանց տոհմը , և մանաւանդ Ստի-
մոս Ա , ամէն ջանք ըրին քաղաքը ծաղ-
կեցընելու . որ թէպէտ հին մեծութիւ-
նը չկրցաւ նորէն ստանալ , սակայն ան-
նշան քաղաքի պէս ալ չմնաց :

Սոնոյ գետին վրայ շինուած է Բիզա-
բերրի և ընդարձակ դաշտի մը քով :
Չորս դին եղած պարսպին շրջապատը
երկուքուկէս մղոն է , ու երկու ամուր
բերդեր ունի . գետին վրայ ալ երեք
կամուրջ : Բնակիչքն են 25,000 :

Հէնքերուն մէջ անուանի են Մայր Եկեղեցին, Խտալիոյ գեղեցկագոյն եկեղեցեաց մէկը, որուն շէնքը 1064^{էն} սկըսած է ու 44 տարի տևած. — Հրապարակները, ու Ասպետաց հրապարակին (Piazza dei Cavalieri) մէջ Կողմնոս Ա դըբսին վիթխարի արձանը. — Համալսարանը որ նոյն դըբսին հրամանաւր ժ.Չ դարուն մէջ կանգնուած է, ու Խտալիոյ ամենէն հին համալսարաններէն է. — Զանգաւարանը որ երևելի է իրեն ճարտարապետութեան թեթևութեանը, մարմարիոններուն աղուորութեանը ու ձեւոյն համար : Բայ աշտարակին ծռութիւնը այն աստիճանի է որ եթէ վերի ծայրէն դէպ 'ի վար չուան մը երկընցընես՝ չուանը խարսխէն 15 ոտք հեռու կ'իյնայ. և այս ծռութեան պատճառը հողին ցածնալէն առաջ եկած կը սեպեն. թէպէտև հաւանական չեմքնար. որովհետև կամարաց ձգուածքէն ալ յայտնի կը տեսնուի թէ կամօք ծռութիւնուած է : Եթէ մեծ զանգակներ ունի, որոնք ամէն օր կը զարնուին, և վտանգ մը հանդիպած չէ. որով Պոնանոյ և Սիլվէյմ ճարտարապետաց հրմտութիւնը և արուեստին մեծութիւնը կ'երևնայ :

Բիզայի շէնքերուն մէջ նշանաւորներէն է նաև Գեբեղմանոյը (Campo Santo), որուն պատկերն է հոս երեցածը : Երբեք տասներորդ դարուն սկիզբները Բիզայի իրենց մէկ յաղթութեանը անմահական յիշատակ մը ուզելով կանգնել, հայրենասիրական ու գեղեցիկ խորհուրդ մը եկաւ մտքերնին, իրենց նշանաւոր մարդկանց ոսկերքը ամփոփելու համար գերեզմաննոց մը շինել : Բայ խորհուրդը՝ ժամանակին արժանի մեծագործութեամբ ու հարստութեամբ մէկէն 'ի գործ դրուեցաւ : Երբորդ խաչակրաց ատեն՝ յիսուն նաև Բրեւելք խրկեցին՝ որպէս զի մեր սուրբ կրօնից յիշատակներովը սրբազանուած Պաղեստինի հողէն Բիզա փոխադրեն : Բայն չափ հողը տարածելով այն հրապարակին մէջ ուր արդէն մայր եկեղեցին ու զանգակատունը շինուած էր, տասը հա-

զար ոտք տարածութիւն ունեցող երկիր մը՝ այն հողով ինը ոտք բարձրացունցին, ու Զովհաննէս Բիզանոյին ճարտարապետութեամբը այս նշանաւոր գերեզմաննոցը կառուցին : Օղգահեռական ձև մը ունի, երկայնութիւնը 450 ոտք է, ու լայնութիւնը 140. 62 կամար ունի թեթև գոթական ճարտարապետութեամբ, ու 66 մեծ կամարասիւններու վրայ կեցած : Պատերը բոլոր նկարուած են ժամանակին երևելի պատկերահաններու ձեռքով, որոնց մէջ երևելագոյն էին Զիմապուէ, Ուկանէա, Ղիթիթոյ, և այլն :

Բիզայի հիւսիսային արևելեան կողմը գեղեցիկ վանք մը կայ Կարթուսեան միանձանց, որ աւելի արքունական պալատ մը կը նմանի քան թէ ձգնաւոր միաբանակեցաց տուն : Բայ վանքին շինութեան ծախքը բոլոր է մեր ազգէն հարուստ վաճառական մը, Պետրոս Սիրանտեան, որուն հայրը Սիրանտ (Թերևս Սիհրան) Բիզայի քաղաքացի գրուելով՝ տեղացի օրիորդի մը հետ ամուսնացեր է ու անկէց երեք զաւակ ունեցած, երկու մանչ ու մէկմ՝ ալ դուստր : Սանչ զաւկրներէն մէկը, Պետրոս, անորդի մնալով, 1363^{էն} մասնաւոր կտակաւ պատուիրեց որ իր ամէն ունեցածը գործածուի՝ Բիզայի վիճակին մէջ Կարթուսեանց վանք մը շինելու. և կտակակատար սահմանեց Բիզայի աւագ եկեղեցւոյն՝ Երեսուկոյն քահանան, որ իր կնոջը եղբայրն էր : Երեսուկոյն քաղաքին արքեպիսկոպոսէն հրաժան առնելով մէկէն սկսաւ շէնքը շինել, զոր լմնցընելու համար նաև Պետրոսի կինը իր ամէն ստացուածքը տրուաւ : Եւ այն վանքին բարերարաց կարգին մէջ ինչուան հիմա կը տեսնուի նաև Պետրոսի կենդանագիրը, տակը լատին արձանագրութեամբ. Petrus F. Mirantis de Vergine Armenus mercator Pise hujus Cartusiæ fundator. այսինքն Պետրոս Միրանտայ, Կարթուսի (անուանեալ), հայկազն վաճառական Բիզայի, հիմնադրի Կարթուսեան վանացի :